

R

Pocta síle a kouzlu vyprávění

Petr A. Bílek

Bellová napsala svou nejlepší knihu

Bianca Bellová
Ostrov
Host, Brno 2022
184 stran

„Kniha, jakou byste od oceňované autorky *Jezeru* nečekali,“ deklaruje nakladatel na zadních deskách nové prózy Biancy Bellové *Ostrov*. Nechme stranou nakladatelskou představu, že čtenáři Bellové od nových knih očekávají, že budou stejné jako ty předchozí; možná v Hostu vědí, o čem mluví. Nicméně od otázky, nakolik je *Ostrov* pokračováním linie *Jezeru* a *Mony* a nakolik zcela jiným typem vyprávění, vyjít jde.

Ostrov se vskutku může jevit jako próza „úniková“. Nabízí výrazný a jedinečný imaginární svět, poskládaný z kupy legend, bestiářů, pověstí a jiných vyprávění, zastřešený jen vágním dávným časem a prostorově roztažený

od Benátek až po Persii. V něm se pohybuje kupec Izar, který je hlavní postavou a zároveň i vyprávěčem zhruba poloviny textu. Centrálním místem děje je Ostrov — utopický obraz převrácený vzhůru nohama: dobré časy zde už kdysi byly a teď tu vše jen dožívá, nostalgicky zahleděné do minulosti a neschopné zastavit rozpad a vymírání. I *Jezero* a *Mona* vytvářely světy výrazně umělé a fikční. Zároveň ale tyto příběhy nabízejí možnost alegorického, zřetelného propojení s naším světem soudobým. Bylo je možné číst jako podobenství.

Ostrov takovouto obezličku, která by z vyprávění udělala čitelný komentář k dnešku, nenabízí. *Ostrov* je v první řadě poctou síle a magii samotného vyprávění. Jednak na rovině stylové: Bellová umí — podobně jako to ukázala v povídkové sbírce *Tyhle fragmenty* — napsat pasáže, které evokují éru, kdy cizelované vyprávění se ještě neztratilo v plevelu slohového útvaru zvaného líčení, který velí: cokoli ještě můžeš popsat, vylíčit, zreprodukovat, tak to udělej. Její věty nasávají patos i étos dávných legend, ale i pozdějších dobrodružných či cestopisných vyprávění z exotických zemí. Což je druhá rovina *Ostrova* jako pocty vyprávění: máme zde všechna působivá velká témata, jako je nenaplněná láska, ambivalentní vztahy otců a dětí, podvody a zrady, smrt rozčtvrcením a dalším následným dělením, nutnost dokázat ženichovu připravenost k svatbě tím, že přetrhne živou kočku, a podobně. Máme tu nebyvalou škálu vůní i smradů, zvrátů osudu, úchylek a podivností.

Sílu a účel sbíraných a pečlivě vyprávěných historek v závěru knihy zkouší Izar vysvětlit své Núrit, která je pobouřena zjištěním, že si své příběhy bujaře vymýšlí. On jako velký vyprávěč ví, že „příběhy nás přece zachraňují před bídou a ošklivostí tohoto světa“. Ví, že má smysl vyprávět, i když některé jevy zůstanou nevysvětleny a nezapadnou do postupně sestavovaného puzzle, které si při čtení vytváříme. Ba právě tato místa dodávají vyprávění další sílu. Ostatně i celá Izarova kariéra úspěšného obchodníka se odvíjí právě od schopnosti dosáhnout vyprávěním žádoucího efektu, takže vyprávění pro

něj není jen nějakým ornamentem, zdobícím mnohem materiálnější pohnutky.

Zatímco dnešní úspěšné mainstreamové prózy pobízejí čtenáře, aby hltal, dokud má před sebou ještě kus knihy, a pak své hltací tempo hrdě nahlásil na fórech a sítích věnovaných knižním zážitkům, působivost knih, jako je *Ostrov*, spočívá v tom, že to podstatné se děje teprve poté, když dočteme. Atmosféra zůstává, bizarní motivy a dějové zvraty se převalují v paměti a zážitek z textu klade další a další otázky. Kdy se to celé vlastně odehrává? A tak s pomocí Googlu či fungující kulturní encyklopedie zpětně dohledáváme opěrné body: kozácký pirát Stěnka Razin, který pustošil pobřeží Persie, je už po smrti, takže jsme kdesi za rokem 1671; zároveň ale stále ještě existuje Skotské království, jehož vyslanec se tu mihne, takže jsme před rokem 1707. Vidíme obraz světa, který hrdě vypráví příběhy o tom, jak se ubránil nájezdům chána Kublaje a jiných mongolských hord. Zároveň ale netuší, že už za pár let se veškerý rozvoj na ose mezi Evropou a Středním východem zastaví kvůli vzestupu Osmanské říše. To, co se blíží, víme jako čtenáři, ale nevědí to aktéři.

Ostrov je tedy poctou vyprávěním, ať už věrohodným, či vybájeným. Je ale také hrou zasazenou do kulís minulosti, z níž si asi chceme odnést něco i do současnosti. Izar po první návštěvě Ostrova stráví celý život putováním po světě, což mu skýtá zážitky i zisky, protože je úspěšným kupcem. A nám to skýtá četbu jeho tak trochu odysseovských dobrodružství. Kdyby býval ostrovní vládkyni Núrit nezradil a zůstal s ní, mohl mít lásku a klidný život v pomalu se rozpadajícím světě. A my bychom četli nudnou romanci či grotesku. Láska, zrada a další city jsou zjevně univerzální, stejně jako role a vůně peněz. Nakolik je však k dnešku nasměrován i obraz velké politiky budování říší — mocenských plánů, strategických tahů a politických rozhodnutí, které se vzápětí bortí jak domečky z karet? Anebo jsou odsouzeny k zániku rovnou, jako plán oživit ostrovní finance přepadáváním lodí ve stylu korzářů, aniž by ale na Ostrově měli nějakou loď.

A jak si vyložit samotný Ostrov: Je to jen obecný motiv utopie, která se časem nepozorovaně převrátí v dystopii? Anebo snad máme v duchu Shakespearovy *Zimní pohádky* chápat ten pozapomenutý kout světa, spoléhající se na pomoc ostatních, neschopný si sám vládnout a vymýšlející všemožné třetí cesty, jako alegorický odkaz k Česku, případně i k celé střední Evropě? Odpovědi nejsou jednoznačné a možnost zůstává víc i poté, co se takto hodiny v myslí přehrabujete.

Právě toto setrvalé doznívání čtenářského zážitku v hlavě je ostatně důvodem pro pocit, že Bianca Bellová sepsala dosud svou nejlepší knihu.

Robinsoni v nás

Zdeněk A. Eminger

I jaderný chemik v zahradní chatce nás může inspirovat

Aleš Palán
Robinsoni a donkichoti.
Každý člověk je jedinečný.
Někteří lidé jsou však jedinečtější
Prostor, Praha 2022
384 stran

„Svět zlomí každého,“ napsal Ernest Hemingway. Nejsem si jistý, zda skutečně každého, ale tím, že fenomén

utrpení je součástí všech velkých náboženství a civilizačních okruhů, se zdá, že je proti němu imunní jen málokdo. Spisovatel Aleš Palán se ve své nové knize rozhovorů *Robinsoni a donkichoti* s podtitulem *Každý člověk je jedinečný. Někteří lidé jsou však jedinečtější* zaměřil právě na ty, kteří ve svém životě byli už někdy zlomeni, mnohokrát padli, ale zatím se jim vždy podařilo vstát. Titul volně navazuje na jeho předchozí práce *Raději zešít v divočině, Návrat do divočiny a Jako v nebi, jenže jinak. Nová setkání se samotáři z Čech a Moravy*, v nichž mapuje osudy žen a mužů, kteří se pod tíhou životních okolností rozhodli, anebo byli nuceni začít žít jinak, alternativně, sami, daleko od lidí, od civilizace, mimo systém.

Tentokrát si Palán vybral sedm robinsonů a donkichotů, jak je sám nazývá, šest mužů a jednu ženu, jejichž osudy jsou na první pohled, a to i vzhledem k jejich skromným životním podmínkám, poněkud smutné a beroucí klid těm, kteří tak velké životní zvraty a nárazy ještě nezažili. Luděk „Gavin“ Vejsada, Šimon, Flyp, Mojmír Obdržálek, Petr Badošek, Ivan Rubáš a Lenka Maršálová si získali důvěru autora, který za nimi následně jezdil do jejich přístřešků, až se mu kniha rozhovorů rozrostla skoro na tři sta stran čistého textu, doprovázeného výbornými fotografiemi Karla Cudlína. Důvodů, proč se protagonisté této knihy ocitli v prostředí, které by jen málokdo nazval harmonickým, či přímo domovem, je celá řada, ale přesto mají něco společné: jakoby určitou míru předurčenosti, s níž neúprosně směřují pryč od lidského společenství, od hluku města a od všedních vymožeností, jejichž benefit si lidé, kteří žijí „normálně“, uvědomují spíše zřídka. Tak jako u hrdinů předchozích Palánových knih se nezdá, že by tento osudový životní styl, rozkročený mezi zvláštní druh bezdomovectví a život v moderních jeskynních podmínkách, na ně působil destruktivně. Z jejich vyprávění, za něž vdčíme dobrým a citlivým Palánovým otázkám, i ze snímků Karla Cudlína to vypadá, že ve srovnání s tím, co opustili nebo museli opustit, nacházejí ve svých nových obydlích přece jen něco pozitivního, nebo se dokonce cítí

šťastní. Nerozhodli se žít v naprostém ústraní od druhých. Ponechali si pár průzorů, jimiž do minulého světa občas nahlíží. Připomínají mi hardcore disidenty či hippies jdoucí svými postoji na dřevě. Od lidí, kteří se zcela odtáhli od okolní reality a které Palán zvětšil ve svých předchozích knihách, je však dělí jen tenká hranice.

Při čtení jsem si uvědomoval, že podobné kvadratury kruhu, bolesti, pády, hrůzostrašné lidské vztahy a všechny lidské špatnosti vůči druhým žijí — třebaže v jiné intenzitě — i lidé, kteří nebydlí na ulici nebo v autě, ale třeba ve vile na Ořechovce nebo kdesi v brněnském činžáku. To, co se může vlivem tisícových okolností v lidském životě v okamžiku pokazit, lze zažít v relativním bezpečí panelákového bytu i v zahradní chatce na dohled Českých Budějovic. Palánovi robinsoni jsou jiní v tom, že se z chaosu vnějšího světa a bolesti světa vnitřního jednoho dne vydali na cestu, protože zůstat na místě zašmodrchaném nezdravými a zraněními by je dříve nebo později dovedlo na hranu sebezničení, či přímo k smrti. Jenže až na Lenku Maršálovou, která si s autorem povídala také o svých sebevražedných tendencích, chtějí tito následovníci svatého Františka žít, žít a zase žít. Ve všech rozhovorech, a to i u básníka Šimona, který z titulu svého povolání/poslání mluví často v metaforách a symbolických obrazech, mě zaujalo, jak precizně a jasně dokázali všichni popsat příčiny a důvody svého odchodu mimo společenskou strukturu, která jim už předtím a mnoho let nepřinášela žádné velké výhody, ochranu a radost. Díky jejich bývalému povolání, vzdělání, cestování a zkušenostem se jejich vyprávění nevyčerpává nařikáním nad zmarným osudem, spíše naopak. Útekem za linii bezpečí vyzískali to, co někteří z nás znají jen z románů a velkých filmových příběhů — živelně orientovanou svobodu a nezávislost, které nejsou podmíněny strachem z toho, co přinese nové ráno. Z důvěry, kterou si u těchto lidí Aleš Palán získal, vyplývá i jejich poměrně velká otevřenost a elokvence. Pokládat si otázku, kolik je v jejich vyprávění pravdy a kolik vybájeného a přibarveného, mi přijde stejně marnotratně jako u kohokoli

